

‘Doorgaan geeft me kracht’

Op de voorbije Boekenbeurs stelde Joke van Leeuwen het Confituur-geschenkboek voor.

Met het nieuwste Confituur-geschenkboek doet Joke van Leeuwen een uitzonderlijke geste. Ze geeft een zeldzame inblik in haar eigen leven, in 17 scènes en 18 vignettes. Het leidt ook tot dit gesprek over Brussel, #MeToo en dromen van een bejaardencabaret.

‘Een kwetsbaar grietje van bijna veertien, bezig volwassen te worden, komt opeens terecht in een land dat weliswaar maar een buurlandje is, maar waar ze toch als compleet anders wordt beschouwd. Nou, dat laat diepe indrukken na.’ Joke van Leeuwen vertelt het zonder sentimentaliteit, maar haar verhuis van haar Gelderse dorp naar Brussel in 1966 vormt duidelijk een onvergetelijk hoofdstuk in haar leven.

Ze doet er nu voor het eerst een boekje over open, getiteld *Niet met de wattman spreken*. De Confituurklanten krijgen het cadeau op 12 december, de Dag van de Onafhankelijke Boekhandel. ‘Ik hoop dat het nog meer mensen naar die goede boekwinkels haalt. In mijn tekst zitten alvast knipogen naar boeken – bijvoorbeeld als ik vertel over hoe mijn vader zei dat hij uit zijn enorme verzameling drie boeken wilde meenemen in de dood – en er is bewust zorg besteed aan de vormgeving, met getekende vignettes tussen de geschreven stukjes.

Die stukjes wilde ik kort houden. Ik geloof dat ze de verbeelding genoeg prikkelen om te voelen hoe het moet geweest zijn.’

‘Neem nu de scène waarin de eigenares van ons nieuwe huis donker bloemenbehang voorstelt aan mijn ouders, terwijl die het liefst iets effen, roomkleurigs wilden. Dat is typerend voor de cultuurverschillen die zo nieuw waren voor ons. Dat wil ik vertellen: wat het kan zijn om in andermans vanzelfsprekendheid te komen.’

‘Niets is daarbij eenduidig. Sommige medeleerlingen maakten me het leven zuur omdat ik slecht Frans sprak, terwijl anderen me de ruimte gaven. Brussel wierp hindernissen op en tegelijk hield ik van de stad en het landschap eromheen. Nog altijd trouwens. De ene keer zie je in een holle weg op ooghoogte plantjes groeien, de andere keer sta je zo hoog dat je Leuven ziet liggen. Dat wisselende kijken vind ik mooi.’

JOKE VAN LEEUWEN

Soms mist ze die heuvels in Antwerpen, waar ze intussen 16 jaar woont. Omdat ze de Brusselse chaos beu was? 'Nee, de 19 keizerrijkes waaruit de stad bestaat blijven natuurlijk vreemde toestanden veroorzaken, maar tegelijk zie ik hoe ze bijvoorbeeld in de KVS een soort België van morgen oefenen, over de grenzen heen. Dat zien veel Vlamingen niet, denk ik. Ook daarom vond ik het de moeite om mijn verhaal over de stad te vertellen.'

'Ik ben niet zo'n ik-schrijver, ik observeer liever, maar voor deze speciale editie wilde ik iets anders dan anders doen. Ik wilde een inktje bieden in mijn vormende jaren én in het Brussel van de jaren 60, toen het FDF heel sterk was en ik mee actie voerde tegen de politici die met veel overmacht de hele Noordwijk tegen de grond gooiden. Die verhalen mogen niet vergeten worden.'

Het is van Leeuwen sterkte: stof tot nadenken bieden, medailles van twee kanten bekijken, of zoals ze onlangs dichtte: het ijzeren gelijk kietelen. 'Mijn vader was een protestantse theoloog, maar absoluut geen dogmatische betweter. Hij zei altijd 'enerzijds, anderzijds'. Dat was ook het goede van onze verhuis: ik leerde al heel jong verschillende perspectieven aannemen en daar had ik de rest van mijn schrijversleven profijt van.'

Haar eerste ateliertje school onder de Brusselse zoldertrap. 'Met plakkaatverf verwerkte ik de veranderingen die ik doormaakte en de wereld die bij ons binnenkwam – Eritrese vluchtelingen die op bezoek waren, de dood van Martin Luther King op tv. Ik schreef er ook gedichten over. Nou ja, iets wat op gedichten leek.'

'Vandaag hoef ik al lang niet meer letterlijk te verwerken, maar er sluip altijd wel iets van mijn persoonlijke positie in mijn werk. Dat is een mooie positie, vind ik, want ik kan een soort brug tussen twee landen zijn. Als mensen daarnaar willen luisteren tenminste. Soms zijn de oordelen er sneller dan de vragen.'

DE BEGINNENDE MENS

Onder lezers bouwde van Leeuwen alvast een groot en trouw publiek op. Voor *Deesje* en *Iep!*, intussen twee klassiekers, kreeg ze de hoogste onderscheidingen. Haar roman *Feest van het begin* won in 2013 de AKO Literatuurprijs. 'Een tv-reporter vroeg me toen: Gaat u nu ophouden met kinderboeken schrijven? Alsof dat een onderdeel is.

Daar doe ik niet aan mee. Als ik eerlijk ben, vind ik de reacties van kinderen zelfs het mooist. Als zij een boek goed vinden, blijft dat vaak langer hangen dan bij volwassenen.'

'Op het einde van zijn leven vertelde mijn vader me heel gedetailleerd over zijn jeugd, alsof het professorschap en alle grootse dingen die erop volgden daarbij in het niet vielen. De jeugd als bodem van al de rest – zo zie ik het ook. Als je negatieve tendensen in onze maatschappij wil keren, moet je beginnen bij

DAT WIL IK VERTELLEN: WAT HET KAN ZIJN OM IN ANDERMANS VANZELFSPREKENDHEID TE KOMEN. 9

die beginnende mens. Daarom vind ik het zo erg dat het beroep van leerkracht zo aan status heeft ingeboet. Onze kinderen verdienen de beste van de besten.'

'*Niet met de wattman spreken* is een indirecte ode aan die leerkrachten die mijn creativiteit niet afketsten, maar aanwakkerden. Mijn leerkracht Nederlands bijvoorbeeld, die zelf mystieke poëzie schreef en in de klas dingen vertelde die niet in het programma stonden, maar hem interesseerden. Zo'n begeestering maakt echt het verschil.'

Van Leeuwen maakt zelf al heel lang het verschil. Ze mag dit jaar zelfs 40 jaar schrijverschap vieren. Maar in het begin stuurden de uitgevers bij wie ze aanklopte haar met een kluitje in het riet. 'Vlaanderen was toen nog een beetje tuttig; mijn tekeningen werden niet lief genoeg bevonden. Het was moeilijk om mijn zelfvertrouwen hoog te houden. Ik ging met tegenzin naar de brievenbus uit angst voor weer een afwijzing.'

TOT HET GAATJE

Die jaren liggen gelukkig ver achter haar. 'Het stroomt nu zelfs meer dan toen', zegt ze over haar schrijven. Op de VPRO zei Majo De Saedeleer, ex-directeur van Stichting Lezen, vorig jaar nochtans dat zelftwijfel soms nog aan haar vriendin knaagt. 'Misschien had ze het over relaties waarin ik soms had moeten zeggen: Daar is het gat van de deur. Maar over mijn werk twijfel ik al lang niet

meer. In plaats van te denken: Zal het wat worden? doe ik nu gewoon alsof het wat zal worden en dan wordt het ook wat.'

Getuige daarvan zijn een veertigtal verse kindergedichten die ze klaar heeft. 'Het is daarbij altijd in hoge mate hopen dat het plezier van de taal overkomt, de vrijheid ook om dat plezier te maken. Ik word er zelf alleszins nog altijd vrolijk van. Als ik terugkijk op die 40 jaar, ben ik vooral blij dat ik heb kunnen doen wat ik altijd wilde doen. En ik hou er nog lang niet mee op. Misschien begin ik op mijn 75ste nog wel een bejaardencabaret. Om maar te zeggen: ik weiger te denken dat het voorbij is. Doorgaan geeft me kracht.'

Haar strijdbaarheid brengt ons bij een laatste vraag. De titel van het Confituur-boekje verwijst naar een scène waarin de jonge Joke lastiggevallen wordt in een Brussels park. Mengt ze zich in het #MeToo-debat? 'Een woord als 'wattman' past vooral goed bij mijn ervaring van een andere wereld ontdekken. Maar het klopt dat ook ik en mijn zusje belaagd zijn. Het gebeurde toen ook al, hoor, en gewoon door mensen van Brussel, en niet alleen door vreemdelingen zoals je ter rechterzijde nogal eens hoort. Het zit hem in machtsverhoudingen. Ik kan alleen maar hopen dat #MeToo ervoor zorgt dat de angst om erover te praten verdwijnt.'

'Ik schrijf natuurlijk niet om pamfletten te maken', besluit ze, 'maar het is wel de kracht van romans dat je daarin heel precies, zonder oordeel en van binnenuit over de complexe levens van mensen kunt berichten. Al schrijvend, maar ook al lezend, kun je echt tot het gaatje gaan.'

Interview: Katrien Steyaert

Wie in een Confituur-boekhandel voor minstens €17,50 koopt, krijgt er vanaf 8 december, dit exclusieve verhaal gratis bij.

Aanbod geldt zolang de voorraad strekt.